

A MŰVÉSZETEK ÖNZETLEN SZERETŐIRŐL

Az úgynevezett amatőr művészségről a veszprémi amatőrművészeti konferencia

(1999. január 19–21.) kapcsán

A latin *amator* szó szerint szeretőt jelent, s mivel a műzsák szerelmeseiről van szó, így méltán hímnemű. (A nőnemű alak *amata*, mint *terra amata*, ami maga a *natura*, amit a szerető *amator* megművel [*culto, cultare*] és ebből lesz a kultúra.)

Évezredek átívelő, mélyértelmű üzenete a kultúrának, hogy az amatort a szerelemmel hozza kapcsolatba, mert az élet e legfontosabb és mélyen átélt területén, talán egyedülként ma is az amatőrizmust részesítjük előnyben a profizmussal szemben és bizonyára nem csak merőben anyagi vagy zavaros erkölcsi megfontolások miatt, hanem mert itt a szándék, az érzelem, a gondolat mélysége fontosabb, mint a technikai, technológiai tökély. De hogy kerek legyen a világ, a köztudat a prostitúciót tartja a legősibb mesterségnek, tehát a prostituáltat a legelső profinak. Ime az amatőr és a profi archetípusa. A szakmai oldal további alakulása innen is követhető, mintegy metaforikusan levezethető, mint a szakrális prófi megjelenése, belső tagozódás az elit és a tömegigények kielégítésére, a bárca és a szakszervezet kialakulása, adminisztratív korlátozások, ill. ezen belül a vállalkozás látszólagos szabadsága, stb.

A társadalmi munkamegosztás és a szakmánkénti specializálódás göröngyös útjai persze messziről, egymást többször keresztezve vezetnek a mába. Ezeket végigkövetni egyet jelent a társadalmi komplexitás változásainak, többnyire növekedésének végigkövetésével. De már ez is egy külön szakma, a társadalomtudósoké. Ennek is tanulságos következményei vannak két irányban is, egyrészt a szakmára nézve, másrészt az emberekre általában. A társadalomtudósok saját szakmájuk farkába harapnak, meg egymást marják, mert mások nemigen értik őket, tehát nem is kíváncsiak rájuk. Így könnyebben körvonalozható és egyszerűbben formalizálható területek – mint a jog és a gazdaság – professzionistái szakértenek társadalmi kérdéseket. Nem amatőr, inkább diktátor módon, mert egy amatőrben kéne legyen szakmai alázat és szerető odafordulás tevékenységének tárgya felé. Meg aztán – mint ezt Habermas is mondja – a társadalmi kérdések szakkérdésekké változ(tat)ása jótékonyan szűkíti azok körét, akik megvitatathatják és beleszólhatnak¹. Ez van a makro- vagy rendszer-oldalon. A mikro- vagy életvilág-oldalon viszont újabb és újabb életútélagazások előtt állunk kicsit bambán, kicsit megilletődötten, mert csak azt sejtjük, hogy döntésünk sorsdöntő lesz, de sem jelenlegi helyzetünkkel, sem választási lehetőségeinkkel nem vagyunk, nem is lehetünk eléggé tisztában. Sem mint magyar állampolgárok, sem mint (leendő?) európaiak, sem mint a Föld lakói². Mert a helyzet teljességében átláthatatlan. (A helyzet nem súlyos, csak reménytelen. Paul Watzlawick.³) Szóval erős kompetencia-hiány

látszik mindkét térfélen. Ez a harmadik évezred rejtélye, aminek megoldásában csak életképes helyi civil, polgári, ha úgy tetszik, amatőr kezdeményezések tudnak segíteni.

Annyi biztos, hogy lényegesen meg fog változni a társadalmi idő struktúrája és termelése. Másként fogalmazva gyökeresen átalakulóban van a társadalom négy legfontosabb alrendszerének, a gazdaságnak, a (politikai) irányításnak, az integratív alrendszernek (oktatás/művelődés, jog, ideológia) és a látens (kulturális) mintafenntartásnak belső szerkezete és egymáshoz való viszonyai (vö.: Parsons – Habermas: AGIL⁴). Ebből minket most a munka, a professzió szerkezetének megváltozása érdekel, hiszen ezen a csatornán kapcsolódnak a legintenzívebben az életvilágok a rendszerhez.

Tényként könyvelhetjük el egyrészt, hogy tovább csökken a klasszikus értelemben vett munkára fordított idő. Másrészt, hogy tovább csökken annak a valószínűsége, hogy valaki ugyanazon a munkahelyen ugyanazt végezve dolgozza végig aktív életét. Tehát megnő a kulturális háttér megtartó ereje, az önművelés és az önszerveződés szerepe – már amennyiben meg akarunk maradni. Mert „Akit sorsa meg akar tartani: / örökkéreményben ég el. / Akit sorsa el akar vesztetni: / megveri tehetlenséggel.” (Szilágyi Domokos: Bartók Amerikában)

A művészetek célja nem valami homályos értelmű esztétikum létrehozása, hanem a művészetek a megismerés és a kommunikáció eszközei, a kultúra lényegi alkotórészei. Mivel mindenkinek van kultúrája – hiszen enélkül egyszerűen életképtelen lenne – így mindenkinek van valamilyen művészete. Személye válogatja, hogy ki alkotó, ki befogadó módon gyakorolja a művészi kifejezőmódokat. Különböző életmódonként és hagyományokként eltérő hangsúlyt kaphatnak a tágabb értelemben vett anyagi és szellemi javak, a tárgyalkotás, a zene, a tánc, a színháték. A modern, komplex társadalmakban biztosan mindegyik jelen van, és biztosan mindegyiknek megvan a helye, szerepe, valamint vannak hódolói és művelői. A művelői között sokan vannak, akiknek ez a megélhetési forrásuk is, ezek a profik, és legalább annyian, ha nem többen vannak, akik számára a művészet „csak” az önművelés, az önkitaljesítés és az élvezet forrása, ezek az öntevékeny vagy amatőr művészek.

A profik és az amatőrök között tehát nem feltétlenül a színvonal az alapvető különbség, hanem a megélhetés választott forrása. Az egyéb különbségek ennek következményei, hogy a profinak ihletre, kedvre és időjárás viszonyokra való tekintet nélkül biztosítania kell a megrendelő kiszolgálását tisztes szakmai színvonalon. (Ez sokszor keveredik a formálisan képzett és az autodidakta gyökeresen más jelentésű fogalom pártjával, de jelentéseik közös és különböző tartományainak kifejtése külön tanulmányt érdemelne.)

A művészetek szakmaszerű művelőinek attitűdje és helyzete leginkább a kora újkor felbomlóban lévő céhes iparosokra emlékeztet. Egy részük szakmai tapasztalataira támaszkodva már létrehozta a tömegigények kielégítésére alkalmas vállalatait,

¹ Habermas, J. 1976; 1993 *A társadalmi nyilvánosság szerkezetváltozása*. Gondolat; Osiris – Századvég, Budapest

² Vö. pl. Vitézy I. 1997. VII. *A jelen*. in *A szociáldemokrácia jövőképe*. Napvilág Kiadó, Budapest, pp. 95–111.

³ Ez utalás nevezett szerző egy egész kis könyvére, aminek ez a címe (Helikon kiadó, Budapest 1987.) Paul Watzlawick az Osztrák–Magyar Monarchiában született és az egyesült államokban lett világhírű, mint a palo alto-i pszichológiai iskola vezéralakja. Lásd még Watzlawick–Weakland–Fisch 1990 *Változás*. Gondolat, Budapest.

⁴ Habermas, J. én. [1986]. *A kommunikatív cselekvés elmélete*. A Filozófiai Figyelő és a Szociológiai Figyelő külön kiadványa, ELTE, Budapest, pp. 12. skk.

más részük a szakma legnemesebb hagyományainak folytatójaként küsszériás elit-igények kielégítésére szakosodott. A piac illetén felosztása után és egymás csendes lenézésének közepette tulajdonképpen békében éltek és egységesen utálkozva léptek fel a helyi igényeket olcsóbban kielégítő, így az árakat is letörő, céhen kívüli kontárok ellen.

Az amatőrök lokális értékrendet jelenítenek meg és a helyi társadalom vagy társadalmi csoport helyi igényeinek kielégítését szolgálják, azt ellenben jobban, mint bárki más, hiszen jobban ismerik azokat. Az amatőrök – egyeseket bosszantóan – arra sincsenek rákényszerítve, hogy hozzámérjék magukat a szakmaiság bármilyen egyetemesnek kikiáltott, vagy elfogadott mércéjéhez, de ha akarják és elfogadják, úgy megtehetik, ha igényük van rá, művelhetik magukat szakmailag és általában is, ha van hol és hogyan, és vannak olyan emberek, akiket elfogadnak, és akire hallgatnak.

A lokális, helyi, illetve csoportkultúra önmagáért valóan is érték. Megismerése és megértése alapvető, mert erre kell és lehet alapozni, ha egyes képviselőit meg akarjuk érteni, vagy meg akarjuk szólítani, vagy párbeszédbe szeretnénk elegyedni vele és hatni rá. Ennek fel- és megismertetése, a lokális kezdeményezések támogatása és kibontakoztatása a feladat. Alapja a kultúra egészszleges (holisztikus) felfogása, ami az egyének és

csoportok minden megnyilvánulását, tehát a művészetinek szántakat vagy tekinthetőket is a kontextusukkal együtt komplex egésznek tartja, és nem kívánja az intézményi felkentőség magasából megállapítani, hogy mi az értékes és mi az értéktelen, inkább orientálni, az önkéntes szakmai és általános művelődést elősegíteni akarja. Ez egyrészt közvetlenül a helyi kezdeményezések felkarolásával és a hasonlók egymással való megismertetésével történhet, másrészt közvetve a kezdeményezések önfejlődéséhez és fejlesztéséhez szükséges és alkalmas szakemberek kiművelésével, akik egyaránt érzékenyek a helyi értékekre és igényekre, illetve azok társadalmi kontextusára, ugyanakkor képesek ezeknek egy globálisabb értékrendbe és kontextusba való integrálására.

Ez mind nem hangzott el Veszprémben, ahol elsősorban a nem kevésbé fontos intézményi, szervezeti kérdésekre koncentráltunk. Ha megvalósul a konferencia résztvevőinek az a határozott óhaja, hogy a művészetek önzetlen szerelmeseinek konferenciáját évenként megrendezzék, akkor bizonyára lehetőség nyílik a mélyebben fekvő kérdések megvitatására is.

Szigetvári József, a Folklór Fesztiválok Magyarországi Szövetségének elnökségi tagja már a helyszínen jelezte a következő tanácskozási Százhalombattán való megrendezésének szándékát. Egy évvel bölcsebben, és már a harmadik évezredben talán ott folytathatjuk.

